

מתוך „לנוגה עץ רקבי“

מאת דוד כנעני

(לבחנית שירתו של א. צ. גרינברג)

כחנה מעריצים המכריו כי „אין אנו אלא מלים, שהוקצנו מתוך שיריך“ וניתנה אמת להיקטר, כי אין אצייג מכת ה„נאכטיקער“, המוכים את הכלל לעת מצוא בצלות עליהם הרוח, בהכר רנות נאמנות. הוא אינו רק משורר מפגנתו, כי אם גם מראשיה ודבריה. לא רק שאיגו מואס בהזמנה הסוצי-אלית של התקופה, אלא גם נענה לצרכי היום והשעה והרגע, מכוון את העשייה הפוליטית היומיומית על כל שלביה. הודהות גמורה של האיש עם חזונו...

זאת תעלה הבדיקה הפורמאלית. ולפי שרבים הם הקוראים אשר הצג הפורמאלי, החיצוני הוא להם עיי-קר, רבים המעריצים כשרון באשר הוא כשרון — רבים המבקשים להציל את הכשרון ולהפרידו מן החזון, מן החוכן האידיאלי. בקיץ טעמים אומרים הם לטהר את שירת אצייג, כשלא בטור בתו של המשורר, ובניגוד גמור להשי-קפתו, יש מרוביו הפוליטיים הטוע-נים: אין זהות בין האדם ויצירתו. בעי-שיו והכרוזותיו של אדם בעולם העשייה „השפיל“, יצירתו — בספירת האציות. עולמו של היוצר ימים ועומד גם כשי-היוצר פסול בתכנית, בנג או יצא מדעתו. האדם — קנהימיה שלו הוא יומה, היצירה — מיבחנה במעבר-יום, לכעמים ב„נחש“. שהרי לא חרון לפניך, לא ציירים-שליפלאקטים ומאר-שימצאיים, לא אדם מן הנמושות של חיים חייפונבו ועשניים, ללא פיגת סתרים אישית, שאינם שואלים מה למ-עלה מה למטה — כי אם משורר לירי פאר-אכטלאס, היודע ייחודי-נשמה, מי שיש לו שיגישו עם המוות ועם שפי-ריו של מעלה, עם אלוהים ועם השטן, עם צמיחת-דשאים ומנוודי-חברה. גלי הפולמוס יישכבו, קצף המלהמה ימוג — ויצירתו לעולם תעמוד.

ושבו טוענים אחרים: החזון — פסול, בעלי-חזון — כשר, צד על הטעות הטראגית הזאת, על דרכיו הנלוזות של האיש. אין זאת כי עני עמו העבירו על דעתו אש בערה בעצמותיו, קוצר-רוח קדוש פיעמו ונתקיימה בו קלגה הרו-בצת על דוחקיקיץ: הסתאבות, כמוהו כדמויות-המופת שלו: ר' יוסף דיליה רייגה, שבת-יצבי, יעקב פראנק...

ואחרון אחרון: יש הכופרים מעיקרא ב„מונוליטיות“ שירתו. זוכרים הם לכתו אחר „צבא העבודה“, לארץ לארועה, וכועלי ארץ-ישראל, צעירים, קודחים, ראו בו בן-בירת, הוא עצמו נתגאה על „שפרולטארים בישראל קראו לי לזיות משורר“ („סדן“). ועוד אחרים, קודאי יידיש, יזכרו את שירתו האקספרסי-ניסטית, השוצפת והמיואשת והמטיחה „אשה-אלקר, וכל-כולה שירת-יחיד, ללא צל של זיקה איזיאלית, אלה יפסי קו: הפכף האיש, כאנשי-הרוח הנמי-שימי-גמישי-טורי, שקייכות רוחם מבטי-לת את חוטיה-שררה של אופיים, שכיסוי-פיהם ושבוועותיהם בנייזום המ, קקיין-שלייזונה; רפיסות האופי מתחלפת להם בעשירות-הרוח. כתר מעט זעיר, ועוד תזכה לראות את האיש ושירתו בגלגול חדש ומפתיע...

עם מעכדם וסביבתם, נולדו בה והמי-שיכו בתוכה והיו לבשר-אחד עמה, לגבי אינה שמעולם לא יצאו מגדרם הראשונה. לגבי אינה יפה ההסברה: החל על הכלל חל גם על הפרט. אך הכללה זו אינה יפה לגבי „גרים“, לגבי נספחים-לקהל וחודשים מקרוב-באר, כשם שהסיזיקה אינה יכולה לפי-שעה לפרש מדוע נהג אלקטרון בודד נהג שונה מאלקטרון אחר, אבל יכולה היא לנבא בדייקנות גמורה את נהגן של קבוצות שליות, כך יכול גם ההסבר הסו-ציולוגי לפרש את נהגן והגובותיהן של קבוצות חברתיות גדולות, אבל הוקפו פג על סף יחיד מסוג הנזיל. יחיו כזה עלול להפתיענו, אם בשירה אנו עוסקים, רשאים אנו לשאול: מדוע פנה משורר אחד באותה תקופה ואותה ארץ ובן אותו חוג סוציאלי עצמו (בדורנו, למשל, האקספרסיוניזם והי-כריאליזם) אל הסוציאליזם הלוחם, שני ביקש תיקונו בדת, שלישי פרש מחיי ציבור ורביעי דבק בפאשיזם? כאן חייב אתה לפנות בפשטות אל הפסיכיקה האישית. רק חישוב הקי-שר בין תהליכי הכללים של התקו-פה לבין הסטרוקטורה הנפשית האיני-מית

יש ואבטוביוגראפיה או רקונסט-רוקציה של תולדות נפש אחת מש-משת עיין דגם לתולדות תנועה שלי-מה, חושפת מניעים אינטימיים, שפעי-לו בתנועה המונית, ורשאים אנו להתייחס אליה כאל מקרה קלאסי המלמד על הכלל. השירה מסוגלת ביותר לבאר את החזון הסוציאלי-פסי-כולוני המורכב הזה, וביותר הלי-קו-שכן, יותר מכל סוג אחר של אמנות מגלה היא את רבדי-הנפש העי-מוקים ומניחה פתח להצצה בחזרי הני-כש הפנימיים. הפובליציסטיקה מרובה בה ביותר יסוד הראציונאליזציה, ההבי-ללה, הפובליציסטיקה הפוליטית והלי-

(המשך בעמוד 6)

...כל יחוח פסיכולוגי של הגותך שלי-אדם או של אידיאלוגיה שואף להכיר את השרשים הפסיכולוגיים שהולידו את ההגות והאידיאות הללו. תנאי ראשון ליחוח כזה הוא להבין במלואו את הקשר ההגיוני שבאידיאה, להבין את שמקש המהמר להגיד ביודעין, אלא שידוע לנו, כי אדם, ואפילו הוא כן כנות סובייקטיבית, מונע תכופות עיי גורם השונה מזה, שהאדם סבור, כי הוא שהניעו; כל יש והאדם משתמש במושגים, שיש להם מבחינה הגיונית טובי-טסוים, אך בלא-יודעים משמעותם שונה לידיו מהמובן „הרשמי“ הזה. הכרת פעולתם של גורמים תתי-הכרתיים לימדתנו להתייחס בספקנות אל מלים ולא לקבל את תוכנם כבר... ניתוח אידיאות חייב למלא שני הפי-קידים עיקריים: האחד — להגדיר את הושקל הנודע לרעיון מסוים בתוך מכלול השיטה האידיאלוגית, השני — לקבוע, אם עניין לנו בראציונאלי-זאציה השונה ממשמעותם האמי-תית של הרעיונות...

FEAR OF FREEDOM

השמלות היפות מכסות וכבוך הסתיו לא יראה, בצדי כל מושג ערבה עבותה שמשרה השרתה על נוצץ...
(אורי צבי גרינברג: „אימה גדולה וירח“)

אחד ממעריציו של אצייג, שהכתיריה „משורר-מחוקק“, כוחב: „קשה למצוא משורר שני בספרות, שיצירתו תהיה כל-כך „מעור-אחד“, כל-כך מוגוליתית, כל-כך נובעת ממקור של אידיאה אחת ויחודה, שלשלה על הכל והמפעמת בכל, כמו אצל אורי צבי גרינברג...“ ואכן, אם נבוא לבדוק בויקה פור-מאלית שירה זו, כמעט וניפתה לומי: אמת נכון הדבר. לכאורה, כל התביעות, שאנו תובעים מאת יוצרי-נתקיימו בו: משורר ולוחם, ספרא וסייפא, חרב ועט, שירדו כרוכים יחדיו, ואין האחד מקשה את השני כי אם מסייעו. „אינני פייטן לשם הפייטנות בעולם“ — אומר אצייג. „אינני שר כפיפור... מאויים אקסטרא-אנאטיים (לשם אמנות הפיוט היפה) לא היו לי, לא בשעת פרוצס היצירה ולא בשעת ההשלמה“ (תרגום). בבהירות קיצונית ניסח את מעמדו כמשורר בקטרוג הגדול, שקשר על סופרי הדור, „יחודי“, כלפי חשעים ותשעה: „כשי-אני צופה לים הקלאסי שלנו אינני רואה מה שרואה פייטן על הים וזל עם קלאסי ועתיך נכסים... אצלי אין או, רגש יפה, פיוטי-מופשט, מעין ים ימשחק גוונים... הספרות איננה הכלית לעצמה ולא פוחן רוחני לשם רוי-הניות, אשר איננה גובלת עם הגשמי-החם שבכעמדינה... בספרות אחרת אין לנו צורך... אין חלקי בספרות לחור, אלא חלק בחיים הכלליים, ההולכים ומתי-ייצרים וכוללים כל מיני יצירות העם והמדינה יחד...“

ועם זאת אין אצלו שמץ מהמעט דמיונה וכוחה של שירתו, כדרך אינטי-ליגנטיים: הסברים, שנפל בהקסם לטרת את הכלל לא בקרה-אש שבחזית כי אם ב„שירותים“ שבקורף ועל כן רואים בשירה את שפת האידיאה, זקיפות קומה נגורה כאן, היכן תמצא עוד משורר, שהועיד ערך אדיר כיכ לשירה וראה בה נשק כבד במשמעותו הלא-פליצית?

מי ומה שבח עם עצמאי בעולם מלכיות? אף. כוח הנט של שירו היפה. בית: כוח הנט של צבאו בשדה. השיר והסיף. לא זה בלי זה? (ספר הקטרוג והאמנות, תרצ"ז) כך כהצהרה וכתביעה, וכך כעובדה, כהשכת התוכנית, בגאווה ובקול ענות צחון: „את כל שהקהל פה פועל — התוכ-צית בש רי, היא מעלה נדבכים, לשלושה הקירות אל קירי שנשאר מן הדבר.“ (אחזתי דוכיפון, תש"ה) „שירי, מבתיך יצאו הורים, קולו תין בורקים שירי: רמלים כדוריק שורקים ושור-קים...“ (בין שני זדוות, תש"ח) צניעות אין כאן, אבל רק ככשע הוא בין היירות ותחושה נלעגת של „אני ואפסי עוד“ לבין תחושת-מנהיגות. מאניה-שלי-גולות מיפחת את טירופה והתהונותה בעיני הרבים משניתן לה אשראי ואישור עיי הרבים, משנמצא * פרק מתוך הספר „לנוגה עץ רקבי“ לדוד כנעני, המופיע בספירת פועלים.

מפקד ההגנה של צפת — מאת אריה נבון

אחר, לנוגה עץ וקב"י

(סוף מעמוד 5)

או, אחד הוא ושלימות הוא ואין לתחום
תחום מדויק בין שטפיימימיו. שירתו
של אצ"ג התליפה גופים רבים, אבל
כל פרק וכל החנה בה מוסברת רק
על רקע שלימותה. ודומה, כי בגישתנו
זו נהא מכוונים לעצמו הנובנה של
אריך פרום בספר שהזכרנו.

ריקה כשני מכשירים לרקונסט-
רוקציה של אישיות מחבריהן —
מה משל נמשילן כמו? משל לגראפולוג
ששני מיני כתב לפניו, כתב-מכונה
וכתב-יד. הראשון — מחברו יהא לו
כספר ההתום (אלא אם רב-אמן הוא
העומד על אופיו של אדם אפילו מחוזק
הלחץ במנוענעים, מהירות הכתיבה ושאר
סודות המקצוע והאינטואיציה), השני —
כספר הפתוח הוא לו וכל רו לא אניס
זיה. אם מבקש אתה לעמוד על טיבו
על משוררי פוליטי ומקורות-יגיקתו,
לך אל הליריקה שלו וחכם.

על כן נמעיט להסתמך על הפובלי-
ציסטיקה של אורי צבי גרינוברג. וכן נע-
זוב את דרך הבדיקה הפורמאליית,
לפי שתפלה וטפלה היא. מרובה בה
הכיסוי על הגילוי, מטשטשת היא את
הצריך בהירות, מרוקנת את המושגים
מהוכנם החי. השיר הוא נשק (וקמלי
האמת: רק נשק קל במלחמה כבדה),
והנשק, אם סכין ואם תותח, יפה לפרי-
כת לחם לרעב ולתקיעה בגב כאחד,
דהגנה על הבית והילד ולהפיכות ערי-
מושב לעיר-מפולת. והכשרון... והכשרון
אינו ערך לעצמו. מיבחנו בתכלית אר-
תה הוא משמש, — תמימדיעים אנו
בעניין זה עם אצ"ג. כמה סבוכים שר-
שיו של הכשרון ומה שונים לרקעות
יניקתו! לא תמיד מזווג הוא עם המצ-
פון והחזון-הטוב, לא תמיד מזקף הוא
קומתם של עם ואדם. דוגמאות לכך
ראינו די והותר ואין צורך לפרסם את
המפורסמות. גייטראלי הוא הכשרון
ופוכן לשרת את אלוהים ואת השטן.
ועוד זאת: את המשורר אפשר לה-
בין רק בכללותו, במכלול יצירתו. על
שירו הבודד עמוד רק על רקע שירתו
כולה, ממש כשלשם לעת עצמך וזולתך
עליך לכת לילות, נעורים ושנות-הבג-
רות גם יחד. זו דרך גפסדת להתעלם
מעברו של אדם, ועם כל מיפנה בדרכו
לפסוק „הפכפכות" או ראייה חדשה
או מישגה ואירונונה. גם איה-ההבנה
חוקים נבונים מאוד שולטים בה. משול
אדם ומשולה יצירתו לנהר, זורם הוא
באפיק רחב או צר, מפרנס ארצות או
מחריבן, גופים רבים ווביפנים משתק-
פים בו — אך לעולם קשור הוא במוצ-